

prenašati, pavlihovsko posmehuje norostim svojega časa. Pod vplivom vojnih dogodkov se Javorovemu na Dunaju pridobljenemu revolucionarnemu prepričanju čedalje bolj pridružuje odpor do vojnega ubijanja nasploh in tako se njegova revolucionarnost vedno bolj spušča iz fantazije in patetike na realnejša tla.

S tem da je pisatelj obremenil roman s precej natančno kroniko osebnega doživljanja, je posvetil manj pozornosti splošnejši podobi Javorovega časa. Razmere okrog prve svetovne vojne so v delu ob junakovi nekoliko patetični revolucionarnosti le medlo prikazane, prav tako ni dosti sledu o splošnem razpoloženju vojaških množic, predvsem Slovencev, ob takem silovitem zgodovinskem dogodku, kot je bila prva svetovna vojna. Takšna ali podobna tematska razširitev bi bila romanu samo v korist, razen tega pa bi bila v tem primeru tudi Javorova revolucionarnost bolj dokumentirana oziroma bolj zgodovinsko utemeljena, ker bi organsko rasla iz razmer. Noben boj za spremembo političnozgodovinskih dejstev ali za počlovečenje obstoječe družbe ni v literaturi prepričljivo podan, če ni dovolj trdno impliciran v prilikah svojega časa in če je ta boj v prvi vrsti rezultat individualnega nagnjenja, ne pa v zadostni meri tudi rezultat časovnih potreb in razvojne nujnosti. Takó razširjeno avtobiografsko pisanje, ki zaobjema tudi natančnejšo analizo časa, pa je seveda za pisatelja že kar se da težka zahteva in je zanj potreben velik intelektualni napor, kakršnega od ostarelega pisatelja že težko pričakujemo.

Zaradi te izoliranosti, poduhovljenosti in apriornega navduševanja za nove, prevratne ideje visi Javorova revolucionarnost iz dunajskih let v zraku in tako v vsej nadaljnji kroniki njena rast izgublja svoj zalet ter se umirja ob fantovih privatnih težavah, čeprav po drugi plati dobiva bolj človeško in konkretnjšo osnovo. Postaja bolj naravna, a tudi manj izredna, prav tako kakor so tudi Javorove erotične dogodivščine nekaj takega kot spomini na normalne mladostne avanture. Videti je, kot da bi bila moč avtorjevih spominov na grozote v strelskih jarkih — in prav v tem je stržen in višek romana — potisnila vse druge elemente človekovega doživljajskega sveta na raven nebitvene povprečnosti.

Jasno pa je, da je Juš Kozak to svoje zadnje delo koncipiral takšno, kakršno se nam pokaže na koncu: brez širših zgodovinskih razsežnosti in brez močnejšega psihološkega poglobljanja. A tudi takšno, kakršno je, pomeni novo sliko slovenskega frontnega vojaka v jarkih prve svetovne vojne in naravni zaključek Kozakovega literarnega opusa.

Jože Šiferer

MIRIAM STEINER, VOJAK Z ZLATIMI GUMBI. V nasprotju z dosedanjimi avtorji, ki v zbirki Pota mladih obravnavajo trenutno notranje počutje mladega človeka in najraje z dnevniško obarvanimi zapisi sledijo razvoju lastne osebnosti v dozorevajočih letih, nam je Miriam Steiner v noveli *Vojak z zlatimi gumbi* predstavila snov, ki je mlademu rodu odmaknjena iz območja neposrednega doživljanja, snov, ki jo mladi sprejemajo kot grozljivo legendo — čas surove okupacije. Vsi vemo, da je obdobje druge svetovne vojne v naši književnosti še vse premalo obdelano in je zato vsak nov poskus razveseljiv, zlasti če gre za poskus predstavnikov mlajših generacij, ki utegnejo prinesiti v to snov marsikaj novega in izvirnega.

Mlada avtorica Miriam Steiner je v svojem knjižnem prvencu — noveli *Vojak z zlatimi gumbi*,* opisala zgodbo židovskega otroka, ki ga okupatorjevi vojaki skupaj z drugimi odpeljejo v nemška taborišča, kjer doživlja grozote uničevalnih metod. Steinerjeva si je v prvi vrsti prizadevala, da bi v svoji pripovedi uveljavila aspekt otroške psihe, tako da bi bravec spoznaval dogodke, kot jih je doživljala deklica Biba in kot so se stopnjevali v njeni prizadeti notranjosti. Ta aspekt se ji je posrečil le delno, a ne zato, ker se ne bi znala vživljati v otrokov duševni svet, ampak zato, ker so ji uresničitev tega prijema onemogočile nekatere nedognane prvine njenega pisanja.

Najšibkejši del novele je kompozicija. V ospredju je linearno zasnovana zgodba z monotonim pripovednim slogom, vanjo pa je avtorica skušala vplesti nekatere moderne elemente, pri čemer si je pomagala s spominskimi in sanjskimi vrtniki, s popisi otroških iger in pripovedovanjem pravljic, poleg tega pa naj bi novelo pripovedno razgibali še nepričakovani preskoki in stilistični obrati, ki naj bi pa hkrati ponazarjali otrokovo duševno stanje, njegovo postopno deformacijo, a tudi postopno osveščanje v svetu groze in uničevanja. Ker vse te stilne prvine niso našle dovolj večje pisateljske roke, vzbujajo vtis neenotnosti ter vsiljujejo misel, da je novela preveč razumsko skonstruirana, očitno mestoma umetno razširjena z različnimi vrtniki.

Boljša stran *Vojaka z zlatimi gumbi* je vsekakor vsebinski del. Kakor sta pripovedna tehnika in jezik jecljava — takih in tako pogostih jezikovnih napak in izrazne ohlapnosti si ne bi smel dovoliti noben pisec, tudi v zbirki Pota mladih ne — moram poudariti, da je vsebinska motivacija novele prepričljiva, na mnogih mestih pretresljiva, čeprav nam govori o stvareh, ki so v naši vednosti že tisočkrat registrirane. Le zavoljo tega je mogoče opravičiti knjižni natis te sicer skromne novele.

Andrej Tušek

HENRY MILLER: RAKOV POVRATNIK.* Ko se proti koncu svoje potpisne knjige *The Colossus of Maroussi* znajde Henry Miller še enkrat na isti ladji, ki ga je bila pred meseci peljala na Krf, ga steward prepозна in pozdravi hkrati pristržno in presenečeno. Kako da je še vedno v Grčiji? Zakaj pa ne bi bil, vpraša Miller. In zve, da je steward mislil na vojno. »Vojna! Popolnoma sem bil pozabil nanjo!« To se dogaja leta 1939 in Miller je prišel iz Pariza. Sedel je že devet let v evropskem kotlu, se družil predvsem z Židi, odpotoval proti Grčiji, ko je na vseh koncih gorelo — in pozabil na vojno. V tej epizodi je ves Henry Miller; tudi tisti iz *Rakovega povratnika*. *Povratnik* je izšel — v zelo omejenem številu izvodov in s prepovedjo delati zanj reklamo — leta 1954 v Parizu, v angleščini pač; in vse do pred dvema letoma so ga morali rojaki tihotapiti v Ameriko s kontinenta, celo pod lažnimi platnicami. Podobno kot pri Lawrenceovem *Ljubimcu Lady Chatterley* sta prišla angleški in ameriški založnik *Rakovega povratnika* doma pred sodišče; le da se je to zgodilo že krepko v drugi polovici 20. stoletja. In celo usoda slovenskih prevodov obeh knjig je vsaj v eni točki sorodna: oba prevajalca sta se skrila za neodgoneljive

* Miriam Steiner, *Vojak z zlatimi gumbi*. Risbe Vladimir Lakovič. Zbirka Pota mladih. Mladinska knjiga, Ljubljana 1964.

* Državna založba Slovenije, Ljubljana 1964.